

УДК 378.011.3-051:[81'243+373.3

Лук'яничук С. Ф.

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається проблема організаційного забезпечення самостійної роботи студентів з методики навчання іноземної мови в початковій школі та її значення для розвитку конкурентоспроможності майбутнього вчителя.

Ключові слова: майбутній вчитель, іноземна мова, початкова школа, самостійна робота, конкурентоспроможність.

В умовах сучасних ринкових відносин в Україні зростає конкуренція і в галузі освітніх послуг. Нові Державні стандарти освіти визнають ключовою фігурою Нової школи вчителя, який є творчою, незалежною і конкурентоспроможною особистістю. Тож, реформа системи освіти ставить нові вимоги до підготовки вчителя іноземної мови (ІМ) початкової школи (ПШ). Вона передбачає оновлення змісту навчання, зміщення акценту з теоретичної на практичну підготовку та формування компетентностей учителя, провідну роль серед яких відіграє компетенція самонавчання, наявність якої має важливе значення для розвитку конкурентоспроможності майбутнього фахівця на ринку праці. Відповідно до положень концепції "Нової української школи", наше суспільство потребує вчителів, які зможуть підготувати дітей, здатних навчатися самостійно. Тому важливим завданням сучасного педагогічного ВНЗ є створення умов для закладання основ професіоналізму та формування вміння самостійної професійної діяльності молодого фахівця в період навчання. Майбутній вчитель ПШ повинен отримати навички самостійного оволодіння знаннями й уміннями з іноземної мови та методики навчання.

Проблема розвитку конкуренції та пошуку ефективних механізмів адаптації до конкурентного середовища та на ринку освітніх послуг викликає значний інтерес серед вітчизняних економістів та педагогів, серед яких В. Куценко, О. Процишин, Г. Федоров, Л. Цимбал та ін. Питання організації самостійної роботи студентів вивчається в дослідженнях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як А. Алексюк, В. Бондар, В. Буряк, Р. Мільруд, О. Пометун, І. Рапопорт, П. Підкасистий та ін. Окремим питанням, що стосуються проблеми самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземної мови, приділяють увагу такі дослідники, як М. Алієва, Г. Крайчинська, Л. Іванова, С. Ніколаєва, О. Письменна та ін.

Після приєднання вітчизняної системи вищої освіти до Болонського процесу самостійна робота студентів (СРС) стала вагомим складовим освітнього процесу у ВНЗ. У навчальних і робочих програмах з усіх дисциплін на СРС відводиться значна кількість годин. Проте, як показав аналіз наукових джерел, методики організації та контролю СРС ще недостатньо відпрацьовані і вимагають досить нелегкої роботи викладачів для забезпечення формування компетенції самонавчання й розвитку конкурентоспроможності майбутніх фахівців. Особливо це стосується методики навчання іноземної мови учнів початкової школи у світлі нових вимог, пов'язаних із змінами у шкільних програмах з іноземних мов.

Враховуючи все сказане вище, **метою** статті є проаналізувати організаційне забезпечення самостійної роботи студентів з методики навчання іноземної мови учнів початкової школи та його значення для розвитку конкурентоспроможності майбутнього фахівця.

Поняття "самостійна робота студента" розглядається дослідниками в широкому й вузькому значенні. У широкому значенні – це діяльність на аудиторному занятті під

контролем викладача. У більш вузькому значенні – це один з видів поза аудиторних навчальних занять студента, коли він виконує домашні завдання, займається науково-дослідною діяльністю.

Ми розглядаємо СРС як вид діяльності, який є невід'ємною складовою освітнього процесу у вищому навчальному закладі, в процесі якої заплановані завдання виконуються студентом під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Це "основний засіб засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Основними завданнями СРС є послідовне вироблення навичок ефективної самостійної професійної (практичної й науково-теоретичної) діяльності на рівні європейських і світових стандартів" [4, с. 1].

Сучасна парадигма навчання дозволяє розглядати знання як об'єкт власної діяльності студента. Його пізнавальна діяльність у процесі виконання СР передбачає поетапне засвоєння нового матеріалу, його закріплення, повторення та застосування на практиці і характеризується високим рівнем самостійності та активності, залученням до творчої діяльності.

Проте, необхідно враховувати той факт, що студенти, які приходять до вищих навчальних закладів, як правило, мають недостатні навички СР. Тому СРС має носити керований характер, тобто повинна бути ретельно організованою і контрольованою викладачем, а її організація включати ряд етапів: визначення цілей роботи; відбір змісту; визначення завдань; контроль. "Під керованою самостійною роботою слід розуміти процес самостійного набуття знань, оволодіння навичками та вміннями, керований викладачем опосередковано (через методичні вказівки, посібники, інструкції, алгоритми); або самим студентом (через визначення цілей роботи, вибір ефективних шляхів їх досягнення та самооцінки)" [5, с. 204].

Професійна підготовка студентів освітньо-кваліфікаційного рівня "Бакалавр" з методики навчання іноземної мови учнів початкової школи передбачає такі види СРС, як підготовка до аудиторних занять (лекцій, практичних, лабораторних тощо); підготовка до усіх видів контролю, в тому числі до модульних контрольних робіт, заліку, курсового іспиту, підсумкової державної атестації (комплексного державного іспиту); підготовка звітної папки з педпрактики зі спеціалізації; індивідуальні або групові дослідницькі проекти; виконання курсової роботи, випускної кваліфікаційної роботи бакалавра; підготовка доповідей на студентські конференції; написання статей, тез доповідей та їх публікація в наукових виданнях за рішенням кафедри.

Ефективна організація СРС з методики навчання ІМ учнів ПШ вимагає враховувати специфіку предмету, складність навчальної дисципліни та цілі її вивчення. Підготовка до аудиторних занять передбачає такі форми роботи, як вивчення рекомендованої науково-методичної літератури та Інтернет-джерел; розробка фрагментів уроків і планів-конспектів уроків, виконання інших практичних завдань, підготовка до модульного контролю. Важливою складовою роботи викладача при плануванні СРС повинно бути знайомство студентів з елементарними навичками організації розумової діяльності при вивченні літератури, роботі з Інтернет-ресурсами. В Інтернеті студенти знаходять величезну кількість новітніх засобів та методів навчання іноземних мов, які розробляються і практикуються сьогодні. Проте далеко не всі вони встигають проходити перевірку й осмислення їх методичної цінності вченими. Тому викладачеві слід застерігати студентів від використання популярної літератури, неперевіраних методик та рекламної методичної продукції сумнівної якості, що не мають наукового підґрунтя. Потрібно пояснювати студентам, що їхні дослідження матимуть реальну цінність за умови використання матеріалів авторитетних джерел, що презентують лише достовірну інформацію, яка пройшла практичну апробацію [3, с. 6].

Вагомим стимулюючим чинником до самостійної діяльності з методики навчання ІМ в ПШ є підготовка до активної педагогічної практики, яку студенти проходять у сьомому семестрі. Вони вчаться розробляти фрагменти уроків та плани-конспекти уроків і

представляти їх на аудиторних заняттях. Ця робота вимагає врахування вимог Навчальної програми з іноземних мов для загальноосвітніх шкіл та спеціалізованих навчальних закладів для 1-4 класів, використання навчально-методичних комплектів для ПШ, рекомендованих МОН України, та вивчення й врахування методичних рекомендацій МОН України щодо навчання ІМ у ПШ.

Підготовка фрагментів уроків представляє собою виконання домашнього завдання під час засвоєння основ навчання комунікативних видів мовленнєвої діяльності учнів ПШ. Домашні завдання для самостійної роботи студентів дуже різноманітні. Ось зразки деяких із них: підготуйте каталог римівок для навчання вимови звуків англійської мови; розробіть 2-3 рецептивні вправи для навчання вимови на матеріалі запропонованого джазового наспіву; підготуйте фрагмент уроку для навчання учнів сприймання на слух на матеріалі аудіо тексту; підберіть текст для навчання зорового сприймання та розробіть текстові вправи для перевірки його розуміння; підберіть аудіо запис пісні для молодшого шкільного віку й підготуйте завдання для її активного слухання; підберіть вірш і підготуйте завдання, які б стимулювали учнів до вербальної та невербальної реакції на його зміст і т.д.

Постановці домашнього завдання передують ознайомлення з теоретичним матеріалом, вивчення алгоритму навчання того чи іншого матеріалу, аналіз фрагментів уроків. Наприклад, під час вивчення теми з навчання фонетики студенти дізнаються, що робота над новим звуком відбувається в два етапи: введення нового звука та автоматизація дій учнів з цим звуком. Алгоритм введення звука: створення ситуації; аудіювання тексту, який містить слова з новим звуком; виділення слів з новим звуком; виділення нового звука; імітація та аналіз артикуляції звука; артикуляція окремого звука; включення звука в слово; включення слова в речення; включення слова в контекст [2, с. 114].

Користуючись поданим алгоритмом, студенти розробляють фрагменти уроків з метою введення та автоматизації дій учнів зі звуком, якого немає в рідній мові учнів.

Підготовка плану-конспекту уроку представляє собою складний процес, який базується на знаннях типів уроків, умінні формулювати очікуваний результат уроку, визначати етапи уроку, їх цілі а також прийоми, що використовуються на кожному етапі. Важливо вміти визначати які складові ключових компетентностей можна розвивати в учнів за допомогою підібраних вправ. Студентам пропонується загальна схема плану-конспекту уроку, яка служить для них основою. Компоненти схеми змінюються залежно від типу й очікуваних результатів уроку. Отримані студентами знання і вміння вони використовують під час проходження педпрактики.

Важливу роль у методичній підготовці студентів відіграє участь у роботі студентської проблемної групи чи наукового гуртка під керівництвом викладача. Як правило, група складається з 5-6 чоловік, які досліджують певну тему, затверджену на засіданні проблемної групи. Результатом роботи може бути представлення групового або індивідуальних проєктів. Під час роботи над проєктом студент виступає в ролі активного дослідника, що творчо працює над вирішенням навчального завдання. Студенти готують усну доповідь, ілюструють її мультимедійною презентацією, яка містить ключові ідеї дослідження та опори, необхідні для виступу. Проєктна робота сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, лідерських якостей, розвиває вміння командної співпраці, почуття відповідальності за командний результат. Представлення результатів наукових пошуків відбувається на студентських конференціях, семінарах та практичних заняттях. Окрім того, вони можуть бути висвітлені в статтях, тезах доповідей на конференціях. За рішенням кафедри, їх подають до друку у наукові видання.

Виконання курсової та / або випускної кваліфікаційної роботи бакалавра з методики навчання ІМ в ПШ представляє собою індивідуальну роботу студента під керівництвом наукового керівника. Тема дослідження обирається студентом самостійно із затвердженого кафедрою списку тем і погоджується з керівником. Успішне виконання студентом курсової (бакалаврської) роботи залежить від уміння раціонально

організувати свою діяльність, правильно розподілити та планувати свій час. Тому одним із обов'язків наукового керівника є складання графіка виконання роботи, який містить чіткі терміни проведення кожного етапу дослідження. Дотримання графіка є важливою умовою успішної СРС. Під час виконання курсової чи бакалаврської роботи у студента виробляється уміння самостійно працювати з навчальною та науковою літературою, використовувати сучасні інформаційні технології та інші засоби.

Ефективна реалізація СРС можлива за умови наявності мотивації у студентів. Майбутній вчитель початкової школи має бути зацікавленим в досягненні успіхів у оволодінні методикою навчання ІМ учнів. Завдання викладача – стимулювати цю зацікавленість. Тому під час аудиторних занять необхідно організувати навчальну роботу таким чином, щоб мотивувати студента до самостійного продовження її в позааурочний час [5, с. 205]. Тобто викладач повинен вказати конкретні напрямки СР, забезпечити формування у студентів плану засвоєння знань в поза аудиторний час, надати алгоритми виконання практичних завдань.

Формування мотивації у студентів до вивчення дисципліни під час аудиторних занять повинно відбуватися шляхом демонстрації зв'язку основних її положень з навиками і знаннями спеціаліста, які передбачаються освітньо-кваліфікаційною характеристикою. Тобто, необхідно показати які знання і навички, набуті при вивченні дисципліни, будуть необхідні студенту в його подальшій трудовій діяльності, при вивченні інших дисциплін [5, с. 206]. З урахуванням цього повинні розроблятися завдання для СРС.

Та головним мотивуючим чинником, на нашу думку, є інтерес до майбутньої професії, усвідомлення студентом життєвої потреби в професійному становленні з метою відповідати тим вимогам, які висуває суспільство до вчителя ІМ ПШ, та забезпечення своєї конкурентоспроможності на ринку праці.

Контроль виконання СРС є невід'ємним складником навчального процесу, служить однією з основ організації управління та підвищення його ефективності. Впроваджуючи форму контролю, викладач повинен дотримуватися педагогічних вимог: об'єктивності перевірки та оцінки, індивідуального характеру, систематичності, регулярності, всебічності та диференційованості перевірки [1, с.203].

Дієвим засобом організації СРС, покращення контролю й самоконтролю навчальних досягнень студента є використання методичного портфоліо студента, розробленого на основі запропонованого вченими із Європейського Центру Сучасних Мов [6], як єдиного інструменту визначення, оцінювання та аналізу рівня сформованості компетентності студентів з методики навчання ІМ. Воно сприяє розвитку пізнавальної активності та вміння самостійно конструювати свої знання, мотивує до організації своєї діяльності відповідно до поставленої мети, формує свідоме ставлення до своєї професійної конкурентоспроможності та майбутнього працевлаштування.

Наразі структура й зміст методичного портфоліо вимагає внесення коректив з метою урахування останніх вимог до методичної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи відповідно до Концепції нової української школи, Державного стандарту початкової освіти та Концепції розвитку педагогічної освіти.

Висновки. Ефективне організаційне забезпечення СРС з методики навчання іноземних мов у початковій школі є важливою умовою розвитку конкурентоспроможності майбутнього фахівця. Воно включає: оволодіння студентами базовими навчальними навичками самостійної роботи, сприяння підвищенню рівня їх мотивації, ефективне керівництво практичною та науково-теоретичною діяльністю студентів і контроль з боку викладача, а також самоконтроль. Перспективою подальшої роботи в цьому напрямку вважаємо модернізацію системи методичної підготовки за допомогою удосконаленого методичного портфоліо студента.

Використана література :

1. Каденко В. О. Роль самостійної роботи студентів у підвищенні мотивації вивчення іноземної мови [Електронний ресурс] / В. О. Каденко. – Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2011. – Вип. 8. – С. 200-205. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2011_8_36
2. Методика навчання іноземних мов у початковій школі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Котенко, Р. О. Павлюк, А. В. Соломаха [та ін.]. – Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – 356 с.
3. Методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів та ІНДЗ з метод. викл. іноз. мови: для студ. 4 к. спец. 6.020303 Філологія (англ.) : навч. посіб / уклад. Д. В. Ольшанський. – 2-е вид. – Київ : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. – 44 с.
4. Положення про організацію самостійної роботи студентів [Електронний ресурс] – 13 с. – Режим доступу : <http://www.khnu.km.ua/root/dept/nmv/res/5.pdf>
5. Швець Д. Є. Керованість самостійною роботою студентів як шлях для підвищення якості освіти / Д. Є. Швець, Є. Я. Швець // Гуманітарний вісник ЗДІА. – Випуск 41, 2010. – С. 203-207.
6. European Portfolio for Student Teachers of Languages [Електронний ресурс] / D. Newby, R. Allan, A-B. Fenner, B. Jones, N. Komorowska, K. Soghikyan. – European Centre for Modern Languages, Council of Europe, 2007. – 106 с. Режим доступу: http://archive.ecml.at/mtp2/fte/pdf/C3_Epostl_E.pdf

References :

1. Kadenko V. O. Rol samostiinoi roboty studentiv u pidvyshchenni motyvatsii vyvchennia inozemnoi movy [Elektronnyi resurs] / V. O. Kadenko. – Pedagogichna osvita: teoriia i praktyka. – 2011. – Vyp. 8. – S. 200-205. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2011_8_36
2. Metodyka navchannia inozemnykh mov u pochatkovii shkoli : navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. / O. V. Kotenko, R. O. Pavliuk, A. V. Solomakha [ta in.]. – Kyiv : Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 2013. – 356 s.
3. Metodichni rekomendatsii shchodo samostiinoi roboty studentiv ta INDZ z metod. vykl. inoz. movy: dlia stud. 4 k. spets. 6.020303 Filolohiia (anhl.) : navch. posib / uklad. D. V. Olshanskyi. – 2-e vyd. – Kyiv : Kyivsk. un-t imeni Borysa Hrinchenka, 2011. – 44 s.
4. Polozhennia pro orhanizatsiiu samostiinoi roboty studentiv [Elektronnyi resurs] – 13 s. – Rezhym dostupu : <http://www.khnu.km.ua/root/dept/nmv/res/5.pdf>
5. Shvets D. Ye. Kerovanist samostiinoiu robotoiu studentiv yak shliakh dlia pidvyshchennia yakosti osvity / D. Ye. Shvets, Ye. Ya. Shvets // Humanitarnyi visnyk ZDIA. – Vypusk 41, 2010. – S. 203-207.
6. European Portfolio for Student Teachers of Languages [Elektronnyi resurs] / D. Newby, R. Allan, A-B. Fenner, B. Jones, N. Komorowska, K. Soghikyan. – European Centre for Modern Languages, Council of Europe, 2007. – 106 s. Rezhym dostupu: http://archive.ecml.at/mtp2/fte/pdf/C3_Epostl_E.pdf

Лукьянчук С. Ф. Роль самостоятельной работы студентов в развитии конкурентноспособности будущего учителя иностранного языка начальной школы.

В статье рассматривается проблема организационного обеспечения самостоятельной работы студентов по методике обучения иностранного языка в начальной школе и ее значение для развития конкурентноспособности будущего учителя.

Ключевые слова: будущий учитель, иностранный язык, начальная школа, самостоятельная работа, конкурентноспособность.

Lukianchuk S. F. The role of students' individual work in the development of a future foreign language teacher's competitiveness.

The purpose of the article is to analyze the problem of organizational support of students' individual work on the methodology of teaching a foreign language at elementary school and its importance for the development of the future specialist's competitiveness. The author considers the types of students' individual work and the forms of its organization and control by the teacher. The success of students' individual work depends greatly on the teacher's ability to organize students' activities and teach them how to manage their time effectively.

Keywords: future teacher, foreign language, elementary school, individual work, competitiveness.